

ПРОФЕСІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ДО ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ШКОЛЯРІВ ДО БЕЗПЕЧНОЇ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

У статті проаналізовано завдання щодо діяльності соціальних педагогів у загальноосвітньому навчальному закладі. На підставі професійного призначення охарактеризовано напрями роботи й визначено потенціал соціального педагога до формування готовності школярів до безпечної життєдіяльності.

Ключові слова: *потенціал, безпечна життєдіяльність, соціальний педагог, напрями діяльності, професійне призначення.*

Життєдіяльність людини нерозривно пов'язана з навколишнім середовищем її перебування, яке, у свою чергу, сповнене небезпеками. Безпека життєдіяльності визнається у всьому світі однією з найбільш важливих проблем, які потребують вирішення. Кожна людина – і дорослий, і дитина – в будь-який момент може опинитися в надзвичайній ситуації, зіткнутися з небезпекою. Техногенні та екологічні катастрофи, терористичні акти, військові конфлікти, зростання злочинності, соціальна та економічна нестабільність особливо гостро позначаються на дітях [2, с. 4]. Таким чином, завдання держави полягає в тому, щоб через удосконалену систему освіти надати педагогам і батькам умови для формування готовності дітей до зустрічі зі складними життєвими ситуаціями та небезпеками сучасного середовища з метою збереження їх життя й здоров'я.

Виникає проблема пошуку фахівця, здатного у межах своєї професійної діяльності винайти систему й забезпечити її роботу щодо формування готовності школярів до безпечної життєдіяльності, як в умовах загальноосвітнього навчального закладу, так і поза ним.

Окремі теоретичні та методологічні питання з формування основ безпечної життєдіяльності у школярів відображено в працях В.І. Бабич, М.Р. Батіщевої, Р.Ю. Васильєвої, С.П. Гвоздій, О.В. Жабокрицької, Г.І. Лук'яненко, Т.А. Петухової, О.В. Пуляк, Л.Є. Пундик, Є.Р. Чернишова, Є.В. Яковенко-Глушенкова. Дослідження Г.Д. Кондрацької, В.В. Березуцького, Є.П. Желібо, В.М. Заплатинського, В.В. Зацарного, В.В. Нестеренко, Л.А. Сидорчук, І.Л. Царенко, присвячені підготовці фахівців з безпеки життєдіяльності.

Мета статті – виявити потенціал в професійній діяльності соціального педагога до формування готовності школярів до безпечної життєдіяльності.

Реформування освіти в Україні як реалізація Державної національної програми “Освіта: Україна XXI ст.”, у якій визначено “стратегію розвитку освіти в Україні на найближчі роки та перспективу на XXI ст., створення життєздатної системи безперервного навчання і виховання для досягнення високих освітніх рівнів, забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення особистості, формування інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності нації”, зумовило виникнення й розвиток психологічної служби в

системі освіти України. Як визначає Положення про психологічну службу системи освіти України, затверджене наказом Міністерства освіти України від 03.05.1999 р., психологічна служба – це сукупність закладів, установ, підрозділів і посад, що становлять єдину систему, основою якої є фахівці у сфері практичної психології і соціальної педагогіки: практичні психологи, соціальні педагоги, методисти, директори (завідувачі) навчально-методичних кабінетів (центрів) психологічної служби. Відповідно до цього Положення основною метою діяльності психологічної служби є психологічне забезпечення та підвищення ефективності педагогічного процесу, захист психічного здоров'я і соціального благополуччя всіх його учасників, зокрема, учнів загальноосвітнього навчального закладу. Положення про психологічну службу системи освіти України передбачає забезпечення загальноосвітніх навчальних закладів України практичними психологами та соціальними педагогами. Але у зв'язку з чинними на час затвердження Положення про психологічну службу системи освіти України нормативами чисельності в загальноосвітніх навчальних закладах зарахування соціальних педагогів до ЗНЗ можливо лише за наявності вакантних посад практичних психологів.

Однак, відповідно до концепції реформування освіти, Міністерство освіти і науки України ставить завдання (лист Міністерства освіти і науки України “Про особливості діяльності практичних психологів (соціальних педагогів) загальноосвітніх навчальних закладів” від 02.08.2001 р. № 1/9-272), якісне виконання яких неможливо без професійної одиниці ЗНЗ – соціального педагога:

1. Здійснювати психологічний супровід розвитку дітей та учнівської молоді: психологічний супровід процесу пристосування першокласників до шкільного життя (виявлення дітей, які мають труднощі в адаптаційний період; індивідуальна психодіагностика для визначення причин труднощів адаптації; консультування вчителів, батьків з питань індивідуального підходу в роботі з такою категорією дітей); профілактика дезадаптації учнів під час переходу з початкової до середньої школи (виявлення можливої “групи ризику” дезадаптації учнів, які стикаються з труднощами в навчанні, поведінці, ознаки емоційних розладів, які займають у класі позицію “відторгнутих”); визначення причин труднощів і розробка шляхів їх подолання); робота з обдарованими дітьми та дітьми з творчими здібностями (психодіагностика дітей з високим інтелектуальним потенціалом; виявлення обдарованих і талановитих дітей; індивідуальні психологічні консультації для таких дітей і їх батьків; групова робота з розвитку комунікативних навичок, креативності); психологічний супровід розвитку підлітків (діагностика особистісних рис і якостей, особливостей характеру; стимулювання саморозвитку та самовиховання; консультування з особистісних проблем; тематичні бесіди, навчальні заняття, тренінг); робота з учнями старшого шкільного віку (виявлення психологічної готовності до “дорослого” життя; діагностика варіантів особистісного самовизначення; допомога у вирішенні проблеми минулого, теперішнього, майбутнього; індивідуальна і групова робота з педагогами, батьками з проблем неблагополуччя старшокласників, пошуку розуміння у спілкуванні, проведення виховних заходів).

2. Брати участь у виховній роботі загальноосвітнього навчального закладу, що передбачає: виявлення дітей “групи ризику” в початковій школі; роботу з підлітками “групи ризику” (розробка конструктивних поведінкових стратегій щодо подолання труднощів; соціально-педагогічний патронат); профілактику правопорушень серед неповнолітніх (з'ясування мотивів девіантної поведінки; індивідуа-

льні бесіди, обговорення ситуації в групі чи класному колективі; психокорекція; проведення консультацій з педагогами і батьками з вибору відповідних виховних заходів); орієнтація учнів на здоровий спосіб життя (профілактика тютюнокуріння, алкоголізму, наркоманії, віл-інфекції, СНІДу: викладання курсу “Валеологія”, окремих розділів курсу “Основи безпеки життєдіяльності”; тренінги з розвитку навичок прийняття рішень, захисту від тиску з боку однолітків); запобігання суїцидальній поведінці дітей і підлітків (соціометричні дослідження в дитячих колективах; попередня діагностика факторів ризику; корекційно-відновлювальна робота; консультування педагогів, класних керівників, батьків тощо) [4].

Ці та багато інших завдань, які були покладені на психологічну службу і, як наслідок, зміни нормативів чисельності в ЗНЗ привели до введення в 2004–2005 навчальному році окремої посади соціального педагога, яка до цього часу не була обов'язковою, а лише взаємозамінною з посадою практичного психолога. Таким чином, соціально-педагогічний процес ЗНЗ очолив провідний фахівець з питань соціально-педагогічної роботи й освітньо-виховної діяльності з метою створення в соціальному середовищі умов для соціальної адаптації та благополуччя в мікросоціумі дітей та молоді, їх усебічного розвитку [1, с. 79].

Призначення соціального педагога як представника нової професійної групи, покликаною турбуватися про людину та її безпечне існування, полягає в тому, щоб створювати умови для збереження, зміцнення здоров'я та захисту вихованців; формувати та розвивати моральні якості, соціально значущі орієнтації та установки; запобігати негативним впливам на розвиток особистості; створювати сприятливі умови для розвитку особистості; реалізовувати профілактичні, реабілітаційні, корекційно-терапевтичні заходи щодо позитивної соціалізації особистості; організовувати взаємодію освітніх та позашкільних закладів та установ, сім'ї, громадськості з метою створення в соціальному середовищі умов для соціальної адаптації та благополуччя в мікросоціумі дітей та молоді, їх усебічного розвитку та організації їх навчання. На відміну від звичайного педагога в навчальному закладі, в роботі соціального педагога першорядну роль відіграє не навчальна, а, передусім, виховна функція, за допомогою якої відбувається не тільки передача інформації, а формування у школярів такого світогляду, якостей та вмінь, які в подальшому повинні дати йому змогу самостійно здобувати знання, засвоювати нові види діяльності, свідомо зберігати власну безпеку, життя, здоров'я, формувати відносини в соціумі і постійно, в будь-якому віці, зберігати соціальну мобільність у різних життєвих ситуаціях [3, с. 40–41].

Професійне призначення й перелік завдань, покладених на соціального педагога, дають змогу визначити його потенціал щодо формування готовності школярів до безпечної життєдіяльності в умовах ЗНЗ. Професійні можливості соціального педагога в межах окресленої проблеми дають змогу для реалізації таких напрямів його діяльності: профілактика правопорушень та злочинів; формування здорового способу життя; профілактика асоціальних явищ – проституції, вандалізму, бродяжництва; пропаганда шкідливих для здоров'я чинників – алкоголізму, куріння, наркоманії, токсикоманії; профілактика СНІДу; навчання заходів із запобігання вуличному та побутовому травматизму, надзвичайним ситуаціям і організації усунення їх негативних наслідків.

Отже, формування готовності школярів до безпечної життєдіяльності є невід'ємною частиною соціально-педагогічного процесу ЗНЗ, а участь соціального педагога у цьому процесі важко переоцінити. Підготовка вихованців до безпечної життєдіяльності усвідомлюється соціальним педагогом як педагогічний принцип, що орієнтує на формування особистості, яка готова діяти в небезпечних й екстремальних умовах, яка прагне до постійного самовдосконалення та реалізації нових можливостей [5, с. 247].

Висновки. Таким чином, соціальний педагог як фахівець, котрий запобігає небезпеці, своєчасно діагностує та ліквідує причини її виникнення, сприяє профілактиці різноманітних небезпек, має величезний потенціал щодо підготовки школярів до безпечної життєдіяльності.

У подальшому вважаємо за необхідне визначення структурних компонентів соціально-педагогічної діяльності з формування готовності школярів до безпечної життєдіяльності в середовищі загальноосвітнього навчального закладу.

Список використаної літератури

1. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / О.В. Безпалько. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 208 с.
2. Гаткин Е.Я. Безопасность ребенка / Е.Я. Гаткин. – М. : Лист, 2007. – 173 с.
3. Дронова Т.А. Социально-педагогические аспекты формирования культуры безопасности жизнедеятельности студентов / Т.А. Дронова, А.А. Дронов // Социальные и социально-педагогические проблемы: поиски и модели решения : межвуз. сб. науч. трудов / [науч. ред. М.В. Шакуровой]. – Воронеж : ВГПУ, 2009. – Вып. 6. – С. 40–44.
4. Наказ МОН України від 02 серпня 2001 р. № 1/9-272 “Про особливості діяльності практичних психологів (соціальних педагогів) загальноосвітніх навчальних закладів”.
5. Савицкая Н.В. Воспитание культуры безопасной жизнедеятельности в социально-педагогическом процессе / Н.В. Савицкая // Педагогическое образование в России. – 2011. – № 3. – С. 244–247.

Стаття надійшла до редакції 23.01.2013.

Логвинова Е.В. Профессиональный потенциал социального педагога к формированию готовности школьников к безопасной жизнедеятельности

В статье проанализированы задачи деятельности социальных педагогов в общеобразовательном учебном заведении. На основании профессионального назначения охарактеризованы направления работы и определен потенциал социального педагога к формированию готовности школьников к безопасной жизнедеятельности.

Ключевые слова: потенциал, безопасная жизнедеятельность, социальный педагог, направления деятельности, профессиональное назначение.

Logvinova E. Professional capacity to form social educator ready students for safe life

The paper analyzes the problem of the social educators at the secondary schools. Based on the professional use described direction and determine the potential for the formation of the social educator ready students for life safety.

Key words: capacity, secure livelihoods, social educator, activities, professional appointment.